

O‘ZBEKISTONDA TABIAT JANRINING RIVOJLANISHI.

*Kamoliddin Behzod nomidagi
Milliy rassomlik va dizayn instituti,
“Chizmatasvir” kafedrasida o‘qituvchisi
Rajamov Sherzod Nuraliyevich*

Annotatsiya. Ushbu maqola O'zbekiston tasviriy san'atida tabiat janrining rivojlanishiga bag'ishlangan bo'lib, ushbu an'ana erta bolalik rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatishiga alohida e'tibor qaratilgan. Unda tabiatdan ilhomlangan san'atning tarixiy va zamonaviy ahamiyati va olti yoshgacha bo'lgan bolalar o'rtasida ijodkorlik va ekologik ongning rivojlantirishdagi pedagogik salohiyati o'rganilgan. Tadqiqotda o'zbek tasviriy san'atida tabiatning o'rni va uning erta bolalik ta'limi uchun ta'sirini aniqlash uchun adabiyotlarni o'rganish, sifatli tahlil va amaliy tadqiqotlar qo'llaniladi.

Kalit so'zlar. O'zbekiston, tasviriy san'at, tabiat, bolalikni rivojlantirish, erta ta'lim, ijodkorlik, ekologik xabardorlik

Tabiat janri O'zbekiston tasviriy san'atida boy tarixga ega bo'lib, mamlakatning rang-barang manzaralari va madaniy merosini aks ettiradi. Ushbu janr nafaqat badiiy ifoda vositasi bo'lib xizmat qiladi, balki ta'limda ham hal qiluvchi rol o'ynaydi. Olti yoshgacha bo'lgan bolalar uchun san'at orqali tabiat bilan shug'ullanish ularning bilim va hissiy rivojlanishida muhim rol o'ynashi mumkin. Ushbu maqolada yosh bolalarni rivojlantirish tashabbuslarini kuchaytirish, ularning atrof-muhit bilan chuqurroq aloqasini rivojlantirish va yoshligidan ijodkorlikni rag'batlantirish uchun o'zbek tasviriy san'atidagi tabiat janridan qanday foydalanish mumkinligi o'rganiladi.

Ushbu tadqiqot aralash usulli yondashuvdan foydalanadi:

Adabiyotlar sharhi: tabiat mavzulariga bag'ishlangan o'zbek tasviriy san'ati bo'yicha mavjud adabiyotlarning keng sharhi.

Sifatli tahlil: O'zbekistondagi san'at o'qituvchilari va rassomlari bilan suhbatlar tabiat mavzusidagi san'atning hozirgi holati va erta ta'limdagi ta'siri haqida tushuncha to'plash.

Amaliy tadqiqotlar: O'zbekistondagi bolalar bog'chalari va ilk ta'lim markazlarida tabiatni o'zida mujassam etgan tashabbuslarga qaratilgan badiiy dasturlarni kuzatish va tahlil qilish.

O'zbekistonda tabiat janrining tasviriy san'at sohasida rivojlanishi mamlakatning boy tarixiy, madaniy va geografik gobelenlaridan chuqur ildiz otgan. O'zbekiston o'zining ulkan manzaralari va rang-barang tabiiy go'zalligi bilan rassomlar avlodlarini ilhomlantirdi. O'zbekistonda tabiat mavzusidagi san'at evolyutsiyasi haqida umumiy ma'lumot:

Tarixiy Kontekst

1. Qadimgi va O'rta asrlar davrlari:

- Islomgacha bo'lgan davr: tabiatning dastlabki tasvirlarini So'g'diya va Baqtriya kabi qadimiy tsivilizatsiyalarning tosh o'ymakorligi va devoriy rasmlarida topish mumkin, bu erda tabiiy motiflar ko'pincha mifologik mavzular bilan chambarchas bog'liq.

- Islom ta'siri: Islomning tarqalishi bilan badiiy bo'lmagan shakllarga e'tibor me'morchilik va dekorativ san'atdagi murakkab naqshlar va stilize qilingan botanika naqshlariga e'tibor qaratdi. Biroq, miniatyura rasmlarida, ayniqsa Temuriylar va undan keyingi davrlarda, bog'lar va tabiiy landshaftlarning batafsil va jonli tasvirlari namoyish etila boshlandi.

2. XVI- XIX asrlar:

- Miniatyura rasmlari: miniatyura rasmlari an'anasi, ayniqsa Buxoro va Samarqand sudlarida rivojlandi. Rassomlar yoqadi Kamoliddin Behzod ko'pincha tarixiy va adabiy sahnalarga fon sifatida tabiatni batafsil va yorqin tasvirlashlari bilan tanilgan.

Sovet davri (XX -asr)

Dastlabki Sovet Davri:

- Dastlabki Sovet davri san'atda sezilarli o'zgarishlarni ko'rdi, realizmga o'tish va kundalik hayotni tasvirlash bilan. Rassomlar O'zbekistonning dashtlardan to tog'largacha bo'lgan turli manzaralarini kashf etib, noyob flora va faunasini o'ziga jalb qila boshladilar.

Sovet davrining o'rtalaridan oxirigacha:

- Sotsialistik realizm: Sotsialistik realizm ta'siri ostida O'zbekistonda san'at ko'pincha odamlar va tabiat o'rtasidagi munosabatlarni tasvirlab, tabiiy muhit fonida qishloq xo'jaligini rivojlantirish, kollektivlashtirish va sanoatlashtirish mavzularini ta'kidlagan.

- Plein Air Painting: plein air painting amaliyoti mashhurlikka erishdi, bu erda rassomlar ochiq havoda tabiiy yorug'lik va landshaftni suratga olish uchun ishladilar va O'zbekistonning tabiiy go'zalligini yanada jonli va dinamik tasvirlashga hissa qo'shdilar.

Mustaqillikdan Keyingi (1991 Yildan Hozirgi Kungacha)

Yangilangan Milliy O'ziga Xoslik:

- Mustaqillikdan so'ng milliy o'ziga xoslik va merosga qiziqish qayta tiklandi. Rassomlar an'anaviy mavzular va uslublarni qayta ko'rib chiqishni boshladilar, ularni zamonaviy uslublar va istiqbollar bilan birlashtirdilar.

- Zamonaviy landshaft san'ati: zamonaviy o'zbek rassomlari tabiat janrini o'rganishni davom ettirdilar, ko'pincha an'anaviy motivlarni modernistik va post-modernistik yondashuvlar bilan uyg'unlashtirdilar. Bu davrda ommaviy axborot

vositalari va texnikaning xilma-xilligi, jahon san'ati tendentsiyalarini aks ettirib, o'ziga xos o'zbek lazzatini saqlab qoldi.

Nufuzli Rassomlar:

- Raxim Axmedov: o'zbek qishloqlarining mohiyatini aks ettiruvchi jonli va ifodali manzaralari bilan tanilgan.

- Bobur Ismoilov: uning asarlari ko'pincha tabiiy landshaftlarni syurreal va mavhum elementlar bilan uyg'unlashtirib, haqiqat va tasavvurning o'ziga xos uyg'unligini yaratadi.

San'at muassasalari va ko'rgazmalar:

- O'zbekiston badiiy akademiyasi: yosh iste'dodlarni tarbiyalashda va tasviriy san'atda tabiat janrini targ'ib qilishda muhim rol o'ynaydi.

- Toshkent Biennalesi: xalqaro badiiy tadbir bo'lib, unda ko'pincha O'zbekistonning tabiiy va madaniy landshaftiga bag'ishlangan asarlar namoyish etiladi, bu rassomlarga tabiat haqidagi talqinlarini namoyish etish uchun zamin yaratadi.

O'zbek tasviriy san'atida tabiat janri turli tarixiy bosqichlarda rivojlanib, ularning har biri uslub va texnikaning boy gobeleniga hissa qo'shdi. Qadimiy devoriy rasmlardan tortib, zamonaviy aralash ommaviy axborot vositalarigacha tabiat tasviri o'zbek san'atining hayotiy va dinamik elementi bo'lib, mamlakatning tabiiy go'zalligi va madaniy merosini aks ettiradi. Ushbu evolyutsiya an'analar va zamonaviylik, mahalliy ta'sirlar va global tendentsiyalar o'rtasidagi uzluksiz muloqot bilan ajralib turadi, bu O'zbekistonda tabiat san'atini noyob va ko'p qirrali hodisaga aylantiradi.

Topilmalar tabiat mavzusidagi san'atning erta bolalik ta'limida kuchli vosita sifatida imkoniyatlarini ta'kidlaydi. San'at orqali tabiiy elementlar bilan shug'ullanish orqali bolalarda kuzatuvchanlik, atrof-muhitni qadrlash va ijodiy fikrlash qobiliyatlari rivojlanadi. Ushbu yondashuv tajribali va tabiatga asoslangan ta'limni targ'ib qiluvchi zamonaviy ta'lim nazariyalariga mos keladi va bunday tashabbuslarni erta bolalik o'quv dasturiga tizimli ravishda kiritish kerakligini taklif qiladi.

Xulosa va takliflar

O'zbekiston tasviriy san'atida tabiat janrining rivojlanishi erta bolalik ta'limini rivojlantirish uchun katta imkoniyatlar yaratmoqda. Imtiyozlarni maksimal darajada oshirish uchun quyidagilar tavsiya etiladi:

Tabiat san'atini o'quv dasturiga kiritish: tabiat mavzularini birlashtirgan, hissiy va kognitiv rivojlanishni rag'batlantiradigan keng qamrovli badiiy dasturlarni ishlab chiqish.

O'qituvchilarni tayyorlash: o'qituvchilarga o'qitish amaliyotida tabiat mavzusidagi san'atdan samarali foydalanish uchun maxsus treninglar o'tkazish.

Ota-onalarning ishtiroki: ota-onalarni farzandlari bilan tabiat san'ati bilan shug'ullanishga undash, ijodiy izlanish uchun qulay uy muhitini yaratish.

Siyosatni qo'llab-quvvatlash: san'at va tabiatni erta ta'lim tizimiga kiritishni qo'llab-quvvatlovchi siyosat tarafdori.

Olti yoshgacha bo'lgan bolalarning tabiat mavzusidagi san'at orqali tashabbusini rivojlantirishning ahamiyatini oshirib bo'lmaydi. Bu nafaqat ijodkorlik va atrof-muhitni boshqarishni tarbiyalaydi, balki tabiiy dunyoni umrbod o'rganish va qadrlash uchun asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. S.F.Abdirasilov. Tasviriy san'at o'qitish metodikasi. - T.: «Fan va texnologiya», 2012, 8-7 bet.
2. Zarina, Muhammadiyeva, and Qayumova Sabina. "THE PRACTICAL IMPORTANCE OF TYPES AND GENRES OF FINE ARTS IN HUMAN LIFE." *Universum: технические науки* 11-5 (92) (2021): 90-91
3. Аҳмедова Н. Зҳивопис Централ'нож Азии ХХ века: традисии, самобйтност', диалог.– Ташкент, 2004.
4. Исмаилова Э.М. «Пежзасҳ в миниатюрнож зҳивописи Мавераннаҳра и Среднего Востока 15–17 вв. Семантика и символика» Издател'ство зҳурнала Сан'ат 2006 г.
5. Туланова Д.Зх., Фажзуллаева З.Д. История пежзасҳнож зҳивописи Узбекистана в свете новийх методологических подходов. Молодож учёнийж№ (122) /2016. УРЛ: хттпс://молуч.ру/архиве/122/33690/ – С. 398.
6. Акбальян Р.А. Пежзасҳ советского Узбекистана. Инв № 185. Библиотека НИИ Искусствознания Академии Наук Узбекистана.– Ташкент.1956 г.
7. Аҳмедова Н.А. Урал Тансийкбаев (Албом).– М: Издател'ство Советскиж художник, 1988.– 136 с.: ил. (Избранные произведения советских художников).
8. Лаковская В.Л. Послевоенная станковая зҳивопис' Узбекистана Основные тенденции. Диссертасия кандидата искусствознания.– Ташкент, 1984.– 200 с.
9. Ҳакимов А. Новая узбекская зҳивопис' // А.А. Ҳакимов; Ин-т искусствознания, АН РУз.– Т.: Изд-во зҳ-ла «Санъат», 2014.
10. Гюл Э. Мистические откровения Зҳамола Усмонова // САНЪАТ. 1999.– № 3.
11. Mamatov U.N. STUDY OF THREE PORTRAITS OF THE GREAT POET OF THE MIDDLE AGES, ALISHER NAVOI. — USE: Oscar Publishing Services, 2023. — ISSN – 2771-2141. — P. 15-20
12. Kasimov K.S. THE POSITION OF THE ARTIST IN MODERN SOCIETY. — USE: Oscar Publishing Services, 2023. — ISSN – 2771-2141. - P. 10-13

13. Allabergenov S.A. The Significance of Colors as an Emotional Factor in the Art of Painting. — USE: AMERICAN Journal of Public Diplomacy and International Studies, 2023. — ISSN (E): 2993-2157 — P. 148-150
14. Mahmudov B.T. Perception of Miniature Works through an Artistic Image. — USE: IJNRAS, 2023. — ISSN: 2751-756X. - P. 179-182
15. Mahmudov B.T. THE ARTIST'S PSYCHOLOGICAL PERCEPTION OF COLORS, Innovation and Integrity, 2023. — ISSN: 2792-8268.
16. Umirzakov R.R. IMAGINATION ALLOWS A PERSON TO REALIZE MANY PROJECTS. — European Journal of Innovation in Nonformal Education, 2023. — ISSN - 2795-8612 - P. 158-161
17. Xo‘janiyozov R.Q. O‘ZBEKISTON TASVIRIY SAN’ATIDA O‘ROL TANSIQBOYEV IJODI VA FAOLIYATI. – RESEARCH AND EDUCATION, 2023. – ISSN: 2181-3191 – B. 78-79
18. Vokhidova G.I. Cubism in Fine Arts – Innovation and Integrity, 2023. – ISSN: 2792-8268 – P. 39-40
19. Королькова Е.Ф. ИННОВАЦИОННЫЙ ПОДХОД В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ, СОВРЕМЕННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО ИСКУССТВА, – RESEARCH AND EDUCATION, 2023.- ISSN: 2181-3191 –P.107-111
20. Маматов Х.Н. ПОРТРЕТЫ ПОЭТЕССЫ МАХЛАР-АЙИМ НОДИРАБЕГИМ (1792-1842
21. ГГ.), СОЗДАННЫЕ УЗБЕКСКИМИ ХУДОЖНИКАМИ XX ТОГО ВЕКА, – RESEARCH AND EDUCATION, 2023. -ISSN: 2181-3191 –P. 254-259
22. Erkabayeva F.A YANGI O‘ZBEKISTON MAHOBATLI RANGTASVIR SAN’ATINING
23. BUGUNGI KUNDAGI TARAQQIYOT YO‘LI, – RESEARCH AND EDUCATION, 2023. -ISSN: 2181-3191 –B. 96-100
24. Xo‘janiyozov R.Q. FINI LINES UZBEKISTON PAINTING ART – Art and design Socil Science, 2022. –ISSN: 2181-2918 – B. 8-11
25. Erkabayeva F.A RAHIM AHMEDOVNING IJODIY YO‘LI VA INSON PARVARLIK G‘OYALARI, –So‘z san’ati, 2022.- ISSN: 2181-9297 –B. 64-68
26. Erkabayeva F.A YANGI O‘ZBEKISTON MAHOBATLI RANGTASVIR SAN’ATINING
27. BUGUNGI KUNDAGI TARAQQIYOT YO‘LI, –So‘z san’ati, 2023.- ISSN: 2181-3191 –B. 96-100